

Tuija Syrjäniemi

**VIRSIKASVATUS ALAKOULUSSA VUODEN 2014 PERUSKOULUN
OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEIDEN MUKAAN**

Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä

**VIRSIKASVATUS ALAKOULUSSA VUODEN 2014 PERUSKOULUN
OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEIDEN MUKAAN**

Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä

Tuija Syrjäniemi
Opinnäytetyö
Kevät 2019
Musiiikin tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikin tutkinto-ohjelma, kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Tuija Syrjäniemi

Opinnäytetyön nimi: Virsikasvatus alakoulussa vuoden 2014 peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä.

Työn ohjaaja: Jouko Tötterström

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2019

Sivumäärä: 36 + 6

Opinnäytetyön lähtökohtana oli tarve selvittää, miten virsien laulamiseen suhtaudutaan nykypäivän peruskoulussa. Työn tavoitteena oli tutkia, millaisia mahdollisuuksia vuoden 2014 peruskoulun opetussuunnitelman perusteet antaa virsikasvatuksen toteuttamiseen peruskoulun alakoulussa. Lisäksi pyrittiin kartoittamaan koulun ja seurakunnan yhteistyötä virsikasvatuksen suhteen. Tavoitteena oli myös yhdistää opinnäytetyö ja kirkkomusiikin projektiharjoittelu raportoimalla virsilauluprojekti, joka toteutettiin Kiimingin seurakunnassa kinkereiden yhteydessä.

Työn viitekehystä avataan ensin esittelemällä uskonnon opetussuunnitelma alakoulun eri luokkatasoilla, sitten selvittämällä seurakunnan peruskouluille tarjoamaa musiikkikasvatustyötä. Seuraavaksi käsitellään virren määritelmää sekä tuodaan näkökulmia virren kokemuksellisuudesta, kuvataan Lutherin merkitystä virsikulttuurin kehittämisessä, esitellään suomalaiset virsikirjat, ja lopuksi kartoitetaan Suvivirren merkitystä suomalaisessa juhlaperinteessä.

Työn tutkimusosio käsittää sekä kyselyn että kinkereihin liittyvän virsilauluprojektin kuvauksen. Kysely suunnattiin eri puolella Suomea työskenteleville opettajille ja kanttoreille. Sen avulla kartoitettiin keskeisiä asioita, jotka liittyivät virsikasvatuksen toteuttamiseen sekä yhteistyöhön koulun ja seurakunnan välillä. Kinkarit järjestettiin Kiimingissä keväällä 2018, ja ne kattoivat kaikki seurakunnan alueella toimivat peruskoulut.

Kyselyn tulosten perusteella virsiä lauletaan kouluissa edelleen, ja virsikasvatusta pidetään merkittävänä osana suomalaista kouluperinnettä. Opettajien mielestä nykyinen opetussuunnitelma tukee virsilaulun käyttöä oppitunneilla. Opettajalla on tosin pedagoginen vapaus päättää, minkä verran opetuksen lomassa virsiä lauletaan. Yhteistyö koulun ja seurakunnan kanssa koetaan useimmiten kannattavana. Virsilauluprojekti osoittaa, että yhteislaulussa on voimaa. Se luo yhteisöllisyyttä. Virsilaulun avulla voidaankin tukea ja elvyttää nykyaikana yhä vähemmälle jäävää yhteislauluperinnettä.

Asiasanat: peruskoulu, opetussuunnitelma, virret, virsikasvatus, kasvatusyhteistyö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Music, Option of Church Music

Author: Tuija Syrjäniemi

Title of thesis: Hymn Education Based on 2014 National Core Curriculum for Basic Education. Aspects of the Necessities of Hymn Education today.

Supervisor: Jouko Tötterström

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2019

Number of pages: 36 + 6

The starting point for this thesis was to study how singing of hymns was looked at in primary school today. The aim of the study was to examine what kind of possibilities 2014 Primary School Core Curriculum gives for carrying hymn education out in basic education. Also, cooperation between primary school and congregation concerning singing hymns was charted. Furthermore, the aim was to combine the study and a report of an accomplished hymn singing project as a part of a catechetical meeting in Kiiminki congregation.

First, the theoretical framework of the study was opened by introducing religion curriculum at all grades of basic school, then, music education offered by the congregation for primary school was explained. After that, it was described Luther's meaning for the development of Lutheran hymn culture, as well as, Finnish hymn books were presented. Finally, the meaning of Summer hymn in Finnish festival tradition was surveyed.

The survey part of this thesis consists of questionnaires and a description of the hymn singing project. The questionnaire was targeted at teachers and cantors working in different parts of Finland. It was charted essential things connected with realization of hymn education and cooperation between the school and congregation. The catechetical project was carried out in Kiiminki and covered all primary schools in Kiiminki congregation area.

Based on the questionnaires, hymns are still sung in Finnish primary school and hymn education is considered to be an essential part of Finnish school tradition. In teachers' opinion, the present curriculum supports the use of hymns during lessons. However, every teacher has a pedagogical freedom to decide how much hymns are sung. Cooperation between school and congregation are also considered to be important. The hymn singing project shows that community singing has still a power. It creates social relation. So, community singing – decreasing nowadays – can be supported and refreshed by hymn singing.

Keywords: primary school, curriculum, hymns, hymn education, education cooperation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VIRSIKASVATUS PERUSKOULUN ALAKOULUSSA.....	9
2.1	Uskonnon opetussuunnitelma	9
2.2	Tavoitteet ja oppisisällöt vuosiluokilla 1–6	9
3	MUSIIKKIKASVATUS SEURAKUNNISSA	11
3.1	Kumppanuuden korit.....	11
3.2	Kanttorin ja opettajan yhteistyö Torniossa.....	12
4	SUOMALAINEN VIRSILAULUKULTTUURI.....	13
4.1	Virren määritelmä	13
4.2	Virsiokemuksia.....	14
4.3	Lutherin merkitys virsikulttuurin kehittämisessä.....	14
4.4	Suomalaiset virsikirjat	15
4.5	Suvivirsi ja suomalainen kouluperinne.....	17
5	KYSELY JA VIRSILAULUPROJEKTI	20
5.1	Kysely opettajille ja kanttoreille.....	20
5.1.1	Kyselylomakkeet	20
5.1.2	Vastaukset.....	21
5.2	Kinkerit Kiimingin seurakunnassa keväällä 2018.....	26
5.2.1	Taustaa	27
5.2.2	Toteutus	28
5.3	Tulokset ja johtopäätökset.....	30
6	POHDINTA.....	33
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni keskeiseksi ajatukseksi nousi käytännönläheisyys. Samalla halusin aiheen yhdistävän luokanopettajan ammattini ja opiskelemani kirkkomusiikin opinnot toisiinsa. Virsilaulu tuntui tästä näkökulmasta katsottuna luontevalta aihevalinnalta. Kirkkomusiikin opiskelijana koen, että virsi on yksi keskeisimpiä asioita tulevassa työssäni. Se yhdistää seurakunnan. Luokanopettajan ammatissa toimiessani taas olin useita vuosia seurakunnan yhdyshenkilönä. Lauloin aktiivisesti virsiä oppilaiden kanssa. Yhdessä kanttoreiden, pappien ja nuorisotyöntekijöiden kanssa suunnittelimme koulun päivänavauksia, kevät- ja pääsiäiskirkkoja sekä virsiopetustuokioita. Koin yhteistyön avartavaksi.

Uskonnonvapauslaki uudistui vuonna 2003. Tämän mukana tunnustuksellisen uskonnon opetuksen käsite kouluissa korvautui käsitteellä oman uskonnon opetus (Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp). Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet uudistuivat vuonna 2014 ja se otettiin käyttöön kaksi vuotta myöhemmin. Sen myötä suhdetta virsikasvatukseen on tarkennettu. Haluan tutkia, mitä mahdollisuuksia nykyinen opetussuunnitelma antaa virsikasvatukseen sekä miten virsilaulu suhteessa suomalaiseen kulttuuriympäristöön nyt määritellään.

Valitsemani aihe on siis ajankohtainen. Minua kiinnostaa, miten opettajat suhtautuvat virsien laulamiseen ja laulattamiseen tällä hetkellä. Ovatko he edelleen motivoituneita laulamaan virsiä oppilaiden kanssa? Entä sytyttääkö virsilaulu alakoululaisia? Lisäksi haluan selvittää, millaisena opettajat kokevat yhteistyön kanttorien kanssa ja päinvastoin. Virsilaulu koulun arjessa on perinteisesti toteutunut päivänavauksissa, juhlissa sekä musiikin tai uskonnon oppitunneilla. On mielenkiintoista tutkia, onko se sitä edelleen. Työni keskittyy etsimään näkökulmia, jotka edelleen mahdollistavat virsien laulamisen nykykoulussa.

Musiikin opetussuunnitelmassa on maininta, että tutustutaan musiikilliseen kulttuuriperintöön sekä monipuolisesti eri musiikkikulttuureihin ja -tyyleihin (Opetushallitus 2014, 142, 264. Viitattu 23.2.2019). Tämä mahdollistaa virsien laulamisen myös musiikin tunneilla. Virsien laulamisesta ei kuitenkaan vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteissa musiikin opetussuunnitelman kohdalla ole erillistä mainintaa. Tämän takia päätin jättää musiikin opetussuunnitelman esittelemättä ja keskityn sen sijaan uskonnon opetussuunnitelman esittelyyn.

Alussa kuvailen virsikasvatuksen toteuttamista alakoulussa. Esittelen uskonnon opetussuunnitelman. Ensimmäisenä on uskonnon opetuksen sisältö yleisesti, sen jälkeen tulee evankelisluterilaisen opetuksen sisältö. Seurakunta on laatinut oman suunnitelmansa koulun ja seurakunnan yhteistyön pohjaksi. Esittelen Kumppanuuden korit, jotka perustuvat Opetushallituksen päivitettyihin ohjeisiin. Avartavan näkökulman asiaan tuo tapauskertomus, joka perustuu kanttori Taina Hurtigin haastatteluun. Siinä hän kuvaa Tornion peruskoulujen ja seurakunnan välistä yhteistyötä. Seuraavaksi käsittelen suomalaista virsilaulukulttuuria. Esittelen virren erilaisia määritelmiä ja kuvaan virsilaulun kokemuksellisuutta. Mukana on myös historiakatsaus, jossa kartoitan Lutherin merkitystä virsilaulukulttuurin kehittymiseen. Lisäksi esittelen suomalaiset virsikirjat vuodesta 1583 alkaen.

Virsilaulu on suomalaisille tunteita nostattava asia. Erityisesti Suvivirren laulaminen herättää lähes jokaisessa suomalaisessa muistoja ja tuo oman kouluajan tähän päivään. Nykyään keskustellaan aktiivisesti siitä, onko virsien laulaminen kouluissa uskonnon harjoittamista ja missä kulkee uskonnonvapauden toteutumisen raja. Suvivirren luonteesta osana kevätjuhlatraditiota on ollut ristiriitaisia käsityksiä. Tekeekö virren laulaminen kevätjuhlasta uskonnollisen tilaisuuden? Opetushallituksen puheenjohtaja kansanedustaja Sarkomaa otti kantaa asiaan keväällä 2013 julkaisemalla sosiaalisessa mediassa viestin. Siinä hän totesi, että Suvivirren laulaminen kevätjuhlassa ei ole uskonnon harjoittamista. Keskustelu aiheesta sosiaalisessa mediassa kasvoi räjähdysmäisesti. Helsingin vapaa-ajattelijayhdistys lähetti kesäkuussa oikeusasiamiehelle kirjeen, jossa se arvosteli Sarkomaan menettelyä. Asia käsiteltiin eduskunnassa ja ratkaisu syntyi elokuussa (Eduskunnan oikeusasiamies 2013. Viitattu 23.2.2019). Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Pajunoja kallistui arvioinnissa Sarkomaan kanssa samalle linjalle. Tähän liittyen minua kiinnostaa, minkälaisen mahdollisuuden vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteet antaa virren käyttöön peruskoulun arjessa ja juhlissa.

Tutkimustehtäviksi olen valinnut kyselyn sekä virsilauluprojektin. Lähetin 12 opettajalle ja 12 kanttorille kyselyn, jossa selvitettiin virsilaulun sekä koulun ja seurakunnan yhteistyön tarpeellisuutta peruskouluissa. Minua kiinnosti selvittää, löytyykö näissä paikallisia tai maakuntakohtaisia eroja. Siksi lähetin kyselyn eri puolilla Suomea työskenteleville opettajille ja kanttoreille. Näin sain kartoitettua virsilaulutilannetta koko maan osalta. Kyselyyn vastasi 9 opettajaa ja 10 kanttoria.

Kirkkomusiikin opintoihin kuuluu projektiharjoittelu, jossa opiskelijan tulee organisoida ja toteuttaa projektiluonteinen musiikkitapahtuma seurakunnassa. Pääsin harjoittelemaan Kiimingin seurakuntaan. Tiesin etukäteen, että nykyään Ouluun kuuluvan entisen Kiimingin kunnan alueella on vahva laulukulttuuri. Tiesin myös, että seurakunta järjestää alakoululaisille kinkereitä joka kevät. Suunnittelin virsien opetustuokion osaksi kevään 2018 kinkertoimintaa. Yhdistin toteuttamani virsilauluprojektin opinnäytetyöhöni. Sen raportointi tuo työhön ainutlaatuisen näkökulman virsilaulun voimasta yhden seurakunnan alueella. Tähän yhteyteen olen liittännyt Kiimingin pitkäaikaisen nuorisotyöntekijän Aulikki Rintasäntin haastatteluun perustuvan tapauskertomuksen. Siinä hän valottaa alueen kinkereiden historiaa ja kehitysvaiheita.

2 VIRSIKASVATUS PERUSKOULUN ALAKOULUSSA

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet pohjautuvat perusopetuslakiin. Opetushallitus laatii opetussuunnitelman perusteet. Tämän pohjalta tehdään paikalliset opetussuunnitelmat. Ne ovat perusteita konkreettisempia ja antavat ohjeita päivittäiseen opetustyöhön. Ne myös antavat mahdollisuuden ilmentää paikallisesti tärkeitä tavoitteita ja tehtäviä. Opetuksen järjestäjä vastaa paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. (Opetushallitus 2014, 9, viitattu 12.2.2019.)

Seuraavaksi esittelen uskonnon opetussuunnitelman sekä siihen sisältyvää ohjeistusta virsikasvatuksesta. Tässä keskityn evankelisluterilaisen uskonnon opetuksen esittelyyn.

2.1 Uskonnon opetussuunnitelma

Uskonto oppiaineena pyrkii edistämään uskonnon ja kulttuurin välisen suhteen ymmärtämistä. Opetuksen tehtävänä on tukea oppilaan itsetuntemusta, itsensä arvostamista ja elämänhallinnantaitojen kehittymistä. Sen myös tulee rohkaista oppilaita kunnioittamaan jokaisen elämää ja ihmisarvoa. Lisäksi opetuksessa ohjataan arvostamaan omaa ja toisen pyhää. Opetuksen tulee tukea oppilaan kasvua yhteisön vastuulliseksi jäseneksi. (Opetushallitus 2014, 134, 246, viitattu 15.2.2019.)

”Uskonnon opetus ei ole Suomen perustuslain (731/1999) 11 §:ssä tarkoitettua uskonnon harjoittamista.” ”Tutustuminen rukouksiin, virsiin ja uskonnollisiin toimituksiin on osa uskonnon opetusta.” (Opetushallitus 2018a, 4, viitattu 12.2.2019). Opetuksen täytyy olla pedagogisesti perusteltua. (Sama.)

2.2 Tavoitteet ja oppisisällöt vuosiluokilla 1–6

Vuosiluokilla 1–2 uskonnon opetuksessa oppilaita ohjataan ”tuntemaan ja arvostamaan omaa uskonnollista ja katsomuksellista taustaansa sekä kohtaamaan arvostavasti uskonnollista ja katsomuksellista moninaisuutta omassa luokassa ja koulussa sekä lähiympäristössä”. Lisäksi ”oppilaita rohkaistaan tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteitaan ja omia mielipiteitään sekä

harjaantumaan toisten tunteiden tunnistamisessa ja mielipiteiden huomioon ottamisessa”. (Opetushallitus 2014, 134, viitattu 12.2.2019.) Oppilaita ohjataan tutustumaan vuodenvuorokiertoon, juhliin ja juhlaperinteisiin. (Sama, 135, viitattu 12.2.2019.)

Evangelisluterilaisen uskonnon opetuksessa lähdetään liikkeelle oppilaan perheen ja lähiyhteisön uskonnoista ja katsomuksista. Tutustutaan kirkkovuoden keskeisiin juhliin, ja harjoitellaan kirkkovuoteen sekä lapsuuteen liittyviä virsiä. Tutustutaan käsitteisiin, jotka liittyvät ja kristinuskoon ja seurakuntaan. Käsitellään elämän kunnioittamisen, ihmisarvon ja lasten oikeuksien merkitystä. (Sama, 136, viitattu 12.2.2019.)

Vuosiluokilla 3–6 uskonnon opetuksessa syvennetään oman uskonnon perustietoja. Perehdytään opiskeltavan uskonnon keskeiseen oppiin, rituaaleihin ja tapoihin. Opetuksessa oppilaita kannustetaan ihmettelyyn. Harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja, rohkaistaan ystäväyteen ja kouluyhteisön rakentamiseen. (Sama, 246, viitattu 15.2.2019.)

Evangelisluterilaisen uskonnon opetuksessa tutustutaan Martti Lutherin merkitykseen uskonnon uudistajana. Lisäksi perehdytään luterilaisuuden oppiin, sakramentteihin, rukouksiin, jumalanpalvelukseen ja seurakunnan toimintaan. Tutustutaan Jeesuksen elämään, opetukseen ja merkityksiin kristinuskossa. Opetuksessa tutustutaan siihen, miten Raamatun keskeiset kertomukset ovat vuorovaikutuksessa taiteen ja kulttuurin kanssa. Virret ja muu hengellinen musiikki otetaan huomioon opetuksessa. (Sama, 250, viitattu 15.2.2019.)

3 MUSIIKKIKASVATUS SEURAKUNNISSA

3.1 Kumppanuuden korit

Kunnan sivistystoimen ja seurakunnan yhteistyön pohjaksi on laadittu Kumppanuuden korit. Korien sisältöä ohjaavat periaatteet perustuvat Opetushallituksen päivitettyihin ohjeisiin. Tarkoituksena on taata uskonnonvapauden toteutuminen. Kumppanuuden koreja on neljä: 1. yleissivistävä opetus, 2. perinteiset juhlat, 3. uskonnolliset tilaisuudet sekä 4. kasvun ja hyvinvoinnin tuki. Jokaisella korilla on omat pelisääntönsä, ja siksi ne on pidettävä erillään toisistaan. Jokainen kori sisältää uusia mahdollisuuksia yhteistyöhön. (Kirkkohallitus 2017, viitattu 18.2.2019.)

Ensimmäisen korin sisältö perustuu koululakiin ja opetussuunnitelman perusteisiin. Seurakunta tarjoaa oppimisympäristöjä ja omaa asiantuntemusta eri oppiaineissa. Esimerkiksi tutustuminen seurakunnan toimintaan, virsiin ja rukouksiin sisältyy eri luokkien opetussuunnitelmaan. Koska uskonnon opetus peruskoulussa on yleissivistävää, uskonnon harjoittaminen ei kuulu oppitunneille. Yhteistyön on oltava samassa linjassa koulun pedagogisten tavoitteiden kanssa. Virrestä voidaan tutkia, mihin aikakauteen, elämänvaiheeseen, vuodenaikaan tai kirkkovuoden juhlaan se liittyy. Samalla voidaan myös perehtyä säveltäjän ja sanoittajan vaiheisiin. Toisen korin sisältöön kuuluvat perinteiset juhlat. Suomalaiseen kulttuuriperintöön liittyviä juhlia vietetään koulussa lukuvuoden eri tilanteissa. Seurakunnan työntekijä voi osallistua juhliin vieraana tai asiantuntijana. Esimerkiksi Suvivirsi tai jouluevankeliumi ovat osa suomalaista kulttuuria. Niiden sisällyttäminen ohjelmaan ei tee juhlasta uskonnollista tilaisuutta. (Sama.)

Kolmannen korin sisältöön kuuluvat uskonnolliset tilaisuudet. Sellaisia ovat esimerkiksi koulujumalanpalvelukset, uskonnolliset päivänavaukset ja konsertit. Näihin voi sisältyä uskonnon harjoittamista ja ne toteuttavat positiivista uskonnonvapautta. Tilaisuuksiin osallistuvat oppilaat, joiden huoltajat antavat siihen suostumuksensa. (Sama.) Opetuksen järjestäjällä on oikeus päättää, että uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia ei järjestetä koulun työaikana. Silloin koulu voi tiedottaa oppilaille ja huoltajille mahdollisuudesta osallistua vapaa-aikana seurakunnan järjestämiin tilaisuuksiin, kuten joulu- ja kevätkirkkoon. (Opetushallitus 2018a, viitattu 18.2.2019, 6.)

Neljännän korin sisältöä ovat kasvun ja hyvinvoinnin tuki. Seurakunta tarjoaa opiskelu- ja työhyvinvoinnin edistämiseksi useita ennaltaehkäiseviä toimintamalleja ja –menetelmiä. Tästä esimerkkinä ovat välituntitoiminta, ryhmäytämiset ja erilaiset virkistyspäivät. Seurakunnalla on myös valmiuksia tukea koulu yhteisöä moniammatillisesti, kun siellä tarvitaan kriisiapua tai tukea surun kohtaamiseen. Virren laulaminen tässä yhteydessä on harvinainen. Jossakin kriisitilanteessa virsi voi tuoda lohtua ja toivoa ilman, että kysymyksessä on uskonnollinen tilaisuus. Virren laulaminen tässä yhteydessä on harvinainen. Jossakin kriisitilanteessa virsi voi tuoda lohtua ja toivoa ilman, että kysymyksessä on uskonnollinen tilaisuus. (Kirkkohallitus 2017, viitattu 18.2.2019.)

3.2 Kanttorin ja opettajan yhteistyö Torniossa

Tornion seurakunnassa yhteistyö alakoulujen kanssa on monipuolista. Keskeisin toimintamuoto on ekaluokkalaisten muistaminen virsikirjoilla. Kanttorit jakavat vierailuvastuun tasapuolisesti (10 koulua). Seurakunta lahjoittaa kirjat ja kanttori laulattaa ryhmää yhden oppitunnin verran. Joskus mukaan tulee laulamaan myös ylemmän luokkatason oppilaita. Hurtigin mielestä vastaanotto on myönteinen. Oma virsikirja on lapselle tärkeä, sillä se on henkilökohtainen. Kun lapsi muuttaa toiseen kouluun, hän vie kirjan mukanaan. (Hurtig, haastattelu 12.2.2018.)

Valtakunnallinen virsivisa pidetään 3–4-luokkalaisten joka toinen vuosi. Torniolaiset ovat osallistuneet kisaan melkein joka kerta. Kanttorit ovat toiminnassa aktiivinen osapuoli, ja he ottavat yhteyttä kouluihin. Kanttorit käyvät asiaan liittyen harjoittamassa virsivisan virsiä 3–4 kertaa. Kanttori käy pitämässä koulukohtaisen vaiheen kouluissa. Jokaisen koulun paras joukkue pääsee seurakuntaan, jossa pidetään paikkakunnallinen kilpailu. Sieltä paras joukkue etenee maakuntatasolle. (Sama.)

Kinkerit pidetään helmikuussa. Seurakunnan nuorisotyö ottaa asian tiimoilta kouluihin yhteyttä. Kanttori on mukana kinkereillä, joissa opetetaan joitakin uusia virsiä ja hengellisiä lauluja. Torniossa on aktiivinen kevät- ja adventtikirkkokulttuuri. Seurakunnan nuorisotyöntekijä, pappi ja kanttori tekevät suunnitelman, joka esitellään kouluille. Kanttori ei ole mukana suunnittelupalaverissa. Joskus kevätkuuhla tai joulukirkko pidetään kirkossa. Koulut suunnittelevat ohjelman, mutta usein sinne pyydetään kanttori paikalle. (Sama.)

4 SUOMALAINEN VIRSILAULUKULTTUURI

Virsilaululla on Suomessa pitkä perinne. Se yhdistää ihmisiä ja antaa kokemuksille yhteiset sanat. Laulaessaan ihminen tuo sisäisen maailmansa kosketukseen toisten ihmisten kokemusten kanssa. Samalla sanat toimivat ihmisen rukouksena ja antavat mahdollisuuden Jumalan kohtaamiseen. (Vapaavuori 2004, 27.) ”Virsiensä avulla voidaan vahvistaa ihmisten välistä yhteyttä ja tavoittaa myös niitä, joille perinteinen uskonnollinen kieli ja musiikki tuntuvat vierailta” (Käsikirjavalioikunnan mietintö 2010, viitattu 21.2.2019).

Seuraavassa esittelen muutamia virren määritelmiä sekä avaan joitakin näkökulmia virren kokemuksellisuudesta. Lisäksi kuvaan Lutherin merkitystä virsilaulun kehittymisen kannalta sekä esittelen suomalaiset virsikirjat.

4.1 Virren määritelmä

Sanan virsi lähtökohta ei ole kristillinen. Alun perin se on tarkoittanut kalevalamittaista runoa. Muissa kielissä virrestä on käytetty sanaa esimerkiksi hymnos (ylistys) ja psalmi (kielisoittimin säestetty laulu). (Koivuranta & Urponen 2017, 12.) Kristillisen virren on Suomessa ensimmäisenä maininnut Mikael Agricola Rukouskirjassaan, joka julkaistiin vuonna 1544 (Vapaavuori 2004, 28).

Virrestä on useita määritelmiä. Pajamon (1991, 9) mukaan se on uskonnollinen laulu, jota kristitty laulaa yksin hengelliseksi rakennukseksi tai muiden kanssa yhdessä jumalanpalveluksissa ja muissa hartaustilaisuuksissa. Kirkolliskokouksen käsikirjavalioikunta (2010) määrittelee virren näin: ”Virsi on Raamattuun pohjautuva laulu, jossa sisältö, sävel ja runoasu välittävät kirkon uskoa ja ihmisen kokemusta.”

Virren ja hengellisen laulun välinen raja on viime vuosikymmeninä hämärtynyt. Niiden erottelu ei Suokunnaksen (2015, viitattu 19.2.2019) mielestä ole tyylin kannalta enää tarkoituksenmukaista. Hänen mukaansa virsi on hengellinen laulu, joka on kirkossa hyväksytty ja otettu käyttöön jumalanpalveluselämässä ja kotikäytössä sekä yksityisessä hartaudessa ja sielunhoidossa.

4.2 Virsikokemuksia

Raamatussa kerrotaan israelilaisista, jotka pakenivat egyptiläisiä Mooseksen johdolla. Tapahtui ihme: Mooses ojensi Herran käskystä kätensä meren yli ja vedet väistyivät. Israelilaiset pelastuivat mutta taka-ajajat hukkuivat. Mooses ja israelilaiset lauloivat Herralle ylistyslaulun. He halusivat yhdessä kiittää Jumalaa ja kertoa muillekin Hänen teoistaan. (Vapaavuori 2004, 27).

Kirkkohallituksen julkaisemassa Jumalanpalveluksen oppaassa ”Palvelkaa Herraa iloiten” sanotaan virsilaulamisesta seuraavasti:

Virret ovat tärkeitä myös kokemuksellisesti, koska ne pukevat sanoiksi ja säveliksi kristityn perimmäisiä kokemuksia, kuten iloa, ahdistusta, ihmettelyä, katumusta ja kiitosta. Laulettu sana voi puhutella sellaisia ihmismielen kerroksia, jonne mikään puhuttu sana ei ulotu. Virren laulaminen on myös fyysinen teko, jossa sekä mieli että ruumis ovat mukana. Luterilaisessa jumalanpalveluksessa virren asema on luovuttamaton. (Kirkkohallitus 2009, 106.)

Linna on tutkinut virsiä yksilön kokemusmaailmassa. Hänen havaintonsa on, että ihmisillä on oma, subjektiivinen suhde laulettavaan virteen. Virren kokeminen on monisyinen asia ja virret koskettavat ihmisiä monella tavalla. Virteen liittyä myös kokemuksen ulkopuolelta tulevaa ennalta olettamista. Esimerkiksi asenne virsiä kohtaan voi olla väritynyt mielikuvien, yleisen mielipiteen, elämäkatsomusten tai henkilöitymisten takia. (Linna 2014, 195, 201.)

Linnan tutkimuksessa eräs haastatelluista toteaa, että virsikokemukset ovat alkuperäisintä kokemuspintaa musiikkiin. Muistot ulottuvat lapsuuteen ja koulu-aikaan ja ovat säilyneet vuosikymmeniä rikkaina ja elinvoimaisina. Vaikka liturgian kieli tuntuu vieraalta, se ei muuta myönteistä kokemusta virsistä. Virsikokemuksissa tunneperäisyys vaikuttaa olevan arvostettava asia. Lisäksi virret voivat olla myös musiikillis-esteettinen kokemus. On tärkeää, miten tunneperäisesti ja vaikuttavasti kirkkotilaisuus kokonaisuutena toteutetaan. (Sama, 215–216.)

4.3 Lutherin merkitys virsikulttuurin kehittämisessä

Lutherille musiikki oli tärkeää. Hän arvosti sitä arvokkaimpana asiana maailmassa heti teologian jälkeen. Nuorena opiskelijana hän harrasti luutunsoittoa. Luther oli sitä mieltä, että musiikki vaikuttaa erityisellä tavalla tunteisiin. Se voi lohduttaa surun, ahdistuksen ja masennuksen hetkinä. Musiikki myös tuo sydämeen iloa. (Vainio 2016, 191, 193.)

Myöhäiskeskiajalla seurakuntalainen ei juuri voinut osallistua messun lauluihin. Useimmat laulut olivat latinaksi eikä kirkkoon kokoontunut kansa ymmärtänyt laulujen sisältöä. He saattoivat ainoastaan juhlallisella mielellä kuunnella laulua. Luther ajatteli, että jokaisen kristityn on pystyttävä osallistumaan jumalanpalvelukseen. Hänen mielestään paras tapa siihen oli yhteinen laulu. Seurakunnan virsilaulu onkin alkanut juuri Lutherin toimesta. (Tokuzen 2004, 104–105; Vapaavuori 2004, 28.) Lutherin ansiota on myös, että virrestä tuli jumalanpalvelusmusiikin päämuoto (Pajamo 1991, 25).

Vuonna 1523 Luther sävelsi ja sanoitti ensimmäisen virtensä. Se perustuu psalmiin 130: ”Syvyydestä minä huudan sinua”. Tunnetuin Lutherin säveltämistä virsistä on ”Jumala ompe linnamme”. Siinä esittäytyy kaksi teemaa: maan päällä ahdingossa taistelevan seurakunnan ja Lutherille olennainen Sanan vaikuttavuuden teema. Kaiken kaikkiaan Luther sävelsi nelisenkymmentä virttä (Tokuzen 2004, 106; Vainio 2004, 192.) Lisäksi hän toimitti ensimmäiset luterilaiset virsikirjat (Pajamo 1991, 25).

Luther ymmärsi, että virsi oli myös kätevä opetusväline. Virren avulla kansa oppi kristinuskon keskeisen sisällön ja sai aineksia omaan hartauselämäänsä. Virsiä laulamalla julistettiin uskonpuhdistuksen uskoa ja ajatuksia. Samalla lukutaidoton väki oppi laulamaan ulkomuistista. Runomittaisen sävelmän ansiosta virren kautta asiat opittiin vaivattomammin kuin oppilauseita päähän takomalla. Tästä johtuen Luther ja muut aikalaisensa laativat opetusvirsiä. (Tokuzen 2004, 104; Vapaavuori 2004, 30.)

4.4 Suomalaiset virsikirjat

Suomalaisen virsikirjan historia lähtee 1500-luvulta. Silloin maassamme otettiin käyttöön luterilainen säkeistömuotoinen seurakuntavirsi. Ensimmäisen suomalaisen virsikirjan kokosi Jaakko Finno. Turun koulun lehtorina hän sai kuninkaalta tehtäväkseen ”kääntää muutamia tarpeellisia kirjoja suomeksi”. Finnon mielestä virsikirja oli tarpeellinen kirja, joten hän ryhtyi toimittamaan sitä. Virsikirja lienee painettu vuonna 1583. Siinä on 101 virttä, saman verran kuin Ruotsin vuoden 1572 virsikirjassa. Virsikirja on koottu useista lähteistä. Virsien kirjoittajalista, kirjan rakenne ja aihepiirit kertovat uskonpuhdistuksen vaikutuksesta. Jumalan sanan merkitystä korostetaan, ja lisäksi esille tuodaan virsikirjan merkitys kansanopetuksen ja hurskauselämän kannalta. (Suokunnas 1994, 37; Vapaavuori, viitattu 20.2.2019.)

Finnon virsikirjasta otettiin vain yksi painos, joka pian loppui. Tarvittiin uutta virsikirjaa. Niinpä toinen suomenkielinen virsikirja ilmestyi jo 1605. Sen toimitti Maskun seurakunnan kirkkoherra Hemminki Maskulainen. Virsikirjassa oli 242 virttä. Kaikki Finnon virret olivat mukana, ja lisäksi uusia virsiä tuli 141 kpl. Raamattuvirsien sekä kristilliseen elämään liittyvien virsien osuus kasvoi. Lisäksi mukaan tuli mm. aamu- ja iltavirsiä sekä matkavirsiä. Virsikirjasta otettiin useita painoksia. (Suokunnas 2018, 38; Vapaavuori, viitattu 20.2.2019.)

Ruotsissa käynnistettiin virsikirjan uudistushanke 1690-luvun alussa. Myös suomenkielinen virsikirja päätettiin uudistaa ja samalla yhdenmukaistaa ruotsinkielisen kanssa. Toimeksiannon kuninkaalta sai Turun piispa Johannes Gezelius nuorempi. Pyrittiin yhtenäisyyteen ruotsinkielisen kirjan kanssa mm. valitsemalla saman verran virsiä kuin ruotsalaisessa kirjassa. Lisäksi ruotsalaisesta kirjasta suomennettiin uusia virsiä suomenkieliseen painokseen. Tämä ”Vanha virsikirja” ilmestyi vuonna 1701. Osastojako oli sama kuin Ruotsin vuoden 1695 virsikirjassa. Myös virsiä oli saman verran, 413 kappaletta. Virsikirjaa pidettiin virallisempänä kuin edeltäjiään. Se monipuolistui huomattavasti ja muuttui käyttökelpoisemmaksi. Lisäystä edellisiin olivat virsien lisäksi useat liitteet, esim. evankeliumikirja ja Lutherin Vähä Katekismus sekä kirkollisten toimitusten ja jumalanpalvelusten kaavat. (Vapaavuori, viitattu 20.2.2019.)

Seuraavaan virsikirjauudistukseen ryhdyttiin vuonna 1817. Hanke ei kuitenkaan edennyt toivotulla tavalla, vaan se pysähtyi ja käynnistyi uudelleen useita vuosikymmeniä myöhemmin. Alun perin ajatuksena oli tehdä kokonaan uusi virsikirja. Tästä kuitenkin luovuttiin ja päädyttiin korjaamaan kansan kallisarvoisena pitämää vanhaa kirjaa kelvolliseen kuntoon. Virsikirja hyväksyttiin vuonna 1886. Se sisälsi 536 virttä. Ensimmäistä kertaa virsikirjassa oli nyt myös sävelmät mukana. Virsikirja oli kompromissi ja monilta osin siihen oltiin tyytymättömiä. Suomen kielen kannalta se kuitenkin oli edeltäjiään kehittyneempi. (Sama.)

Uuden virsikirjan kokoamisesta alettiin keskustella heti 1900-luvun alussa. Kaivattiin uusia virsiä sekä tekstien korjausta. Lisävihkoehdotus julkaistiin vuonna 1923, mutta sitä ei hyväksytty. Vuonna 1928 kirkolliskokous asetti komitean, jonka tehtäväksi virsikirjan uudistus annettiin. Itsenäisen Suomen ensimmäinen virsikirja hyväksyttiin vuonna 1938 ja otettiin käyttöön vuotta myöhemmin eli juuri talvisodan sytyttyä. Vastaanotto oli tällä kertaa edellistä kirjaa myönteisempi. Siinä oli 633 virttä ja sisälsi mm. runsaasti eri herätysliikkeiden virsiä sekä uusia suomalaisia virsiä. Lisäksi uutta sävelmäaineistoa edustivat suomalaiset hengelliset kansansävelmät. Vuonna 1963 julkistettiin 46

virttä sisältävä lisävihko. Se sisälsi lasten ja nuorten sekä palvelu- ja lähetysvirsiä. (Pajamo 1991, 89–91; Suokunnas, 40; Vapaavuori, viitattu 20.2.2019.)

Tällä hetkellä käytössä olevan virsikirjan valmistelu alkoi vuonna 1973. Tehtävänä oli mm. karsia virsisävelmiä ja restauroida vanhojen koraalien sävelmiä. Samalla tarvittiin tekstien uudistamista. Virsikirjakomitea työskenteli kymmenen vuotta ja virsikirja hyväksyttiin vuonna 1986. Siinä on 632 virttä. Sisältö muuttui aikaisempaa kansainvälisemmäksi ja ekumeenisemmaksi. Myös musiikilliset tyyli-lajit lisääntyivät. (Pajamo 1991, 92–93; Vapaavuori, viitattu 20.2.2019.) Vuosituhannen vaihteessa nousi esille tarve seurakuntalaulun kehittämistä. Käytössä olevan virsikirjan rinnalle kaivattiin virsiä, joiden aiheet ja kieli vastaavat tämän päivän tarpeita. Valmistelun tuloksena syntynyt lisävihko otettiin käyttöön vuonna 2016. Siinä on 79 virttä. Aiheina ovat esimerkiksi talvi, luonnonsuojelu, kaupunkilaisuus, luonnonsuojelu ja isänpäivä. Keskeisinä teemoina virsissä ovat ilo ja kiitollisuus. Mukana on myös virsiä, jotka voivat puhutella kirkon elämästä etäälle jäänyttä ihmistä. (Käsikirjavaliokunta 2010, viitattu 21.2.2019; Virsikirjan lisävihkotyön ohjausryhmä 2016, viitattu 21.2.2019.)

4.5 Suvivirsi ja suomalainen kouluperinne

Suvivirrellä on Suomen kouluissa pitkä historia. Se on ollut erottamaton osa suomalaista kevätkuuhlaperinnettä 1800-luvulta lähtien. Jokaisella virteen liittyy omia koulumuistoja ja ne herättävät siksi tunteita. Suomalaisessa virsikirjassa Suvivirsi on ollut vuodesta 1701 alkaen. Sävelmä on 1600-luvulta peräisin oleva ruotsalainen kansansävelmä. Sanat ovat todennäköisesti Visbystä kotoisin olevan Israel Kolmodinin tekemät vuonna 1694. Tarinan mukaan hän saapui juhannusaamuna saarnaamaan. Oli aikainen aamu, niinpä hän poikkesi läheiselle lähteelle. Ympäröivä luonto inspiroi Suvivirren tekemiseen. Luontoaiheinen virsi oli harvinaista siihen aikaan. (Suokunnas 2018, 309–310.)

Suvivirsi on sisällöltään Jumalan hyvyyden ylistystä. Taustalta löytyy Raamatun psalmien sanoma (esim. Ps. 85:15, 103:8, 133:3) sekä Jesajan kirjan kohdat 29:17 ja 35:2. Uskonnollisessa sanomassa Jumalan luomistekojen ohella tärkeää on, että sanat ”aurinko”, ”valo” ja ”kesä” tulkitaan Kristuksen rakkaudeksi. (Suokunnas 2018, 310.) Virsi on käännetty myös slangiksi, lisäksi siitä on tehty kristinuskosta puhdistetut sanat (Rönty 2017, viitattu 24.2.2019).

Nykyisessä virsikirjassa Suvivirsi on seuraavanlainen:

1. Jo joutui armas aika
ja suvi suloinen.
Kauniisti joka paikkaa
koristaa kukkanen.
Nyt siunaustaan suopi
taas lämpö auringon,
se luonnon uudeks luopi,
sen kutsuu elohon.

3. Taas linnut laulujansa
visertää kauniisti.
Myös eikö Herran kansa
Luojaansa kiittäisi!
Mun sieluni, sä liitä
myös äänes kuorohon
ja armon Herraa kiitä,
kun laupias hän on.

5. Ei vertaistasi sulle,
sä lilja Saaronin.
Suo armos lahjat mulle
ja kaste Siionin.
Kun Henkes virvoituksen
vain sielu saanut on,
keväisen kaunistuksen
se saa kuin Libanon.

2. Taas niityt vihannoivat
ja laiho laaksossa.
Puut metsän huminoivat
taas lehtiverhossa.
Se meille muistuttaapi
hyvyyttä, Jumala,
ihmeitä julistaapi
se vuosi vuodelta.

4. Oi Jeesus Kristus jalo
ja kirkas paisteemme,
sä sydäntemme valo,
ain asu luonamme.
Sun rakkautes liekki
sytytä rintaamme,
luo meihin uusi mieli,
pois poista murheemme.

6. Maan, meren anna kantaa
runsaasti lahjojas,
tarpeemme meille antaa
sun siunauksestas.
Suo suloisuutta maistaa
myös sielun sanassas,
ain armos sille paistaa,
niin on se autuas.

(Vuoden 1986 virsikirjan virsi 571)

Vuonna 2003 uskonnonvapauslaki uudistui. Samaan aikaan perusopetuslakia muokattiin. Uskonnon harjoittamiseen osallistumisesta koulussa sekä siihen liittyvästä tiedottamisesta tuli muutoksia. Sen sijaan käytäntöjä koulun perinteeseen kuuluvien tilaisuuksien osalta ei haluttu muuttaa. (Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014 vp.) 2010-luvun alkupuolella sosiaalisessa mediassa käytiin vilkasta keskustelua Suvivirren luonteesta osana kevätjuhlatraditiota. Opetushallitus (2018) tarkensi ohjeistuksiaan uskonnon opetuksesta peruskoulussa. Samassa yhteydessä se totesi juhlien järjestämisestä näin:

Suomessa esi- ja perusopetuksessa on useita perinteisiä juhlia, kuten joulujuhla, kevätjuhla ja itsenäisyyspäivän juhla. Opetuksen järjestäjät ja koulut päättävät juhlista ja niiden sisällöstä. Juhliin voi sisältyä myös joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän

yksittäisen virren laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. (Opetushallitus 2018a.)

Perusopetuksen juhlat ovat siis osa opetusta ja toimintaa, johon oppilaiden täytyy osallistua. Opetuksessa tulee kuitenkin tehdä yhteistyötä kotien kanssa. Huoltajalla on oikeus päättää, osallistuuko oppilas kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan. Huoltajien kanssa sovitaan oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyisistä ja mahdollisesta vaihtoehtoisesta toiminnasta. (Opetushallitus 2018a, viitattu 23.2.2019.) ”Perustuslaista tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ei johdu vaatimusta poistaa koulun toiminnasta kaikkea uskontoon viittaavia elementtejä sisältävää ainesta. Pitkälle viety uskonnollista alkuperää olevien perinteiden välttäminen ei - - - edistä uskonnollista suvaitsevaisuutta.” (Perustuslakivaliokunta 2014, viitattu 23.2.2019.)

5 KYSELY JA VIRSILAULUPROJEKTI

Tutkimusosio on kaksiosainen. Valitsin tutkimustehtäviksi kyselyn (liitteet 1 ja 2) sekä virsilauluprojektin kuvaamisen (liitteet 3–6). Kysely sisälsi virsikasvatuksen toteuttamiseen sekä koulun ja seurakunnan väliseen yhteistyöhön liittyviä keskeisiä kysymyksiä. Virsilauluprojekti toteutettiin Kiimingin seurakunnan alueella toimiville alakouluille järjestetyillä kinkereillä keväällä 2018. Se oli osa kirkkomusiikin projektiharjoitteluani. Seuraavassa esittelen molemmat tutkimustehtävät.

5.1 Kysely opettajille ja kantoreille

Lähetin kyselyn 12 opettajalle ja 12 kanttorille. Kyselyyn pyysin henkilöitä ympäri Suomea. Sen avulla selvitettiin, onko virsilaulukulttuurissa paikallisia tai maakuntakohtaisia eroja. Sain vastauksen 9 opettajalta ja 10 kanttorilta.

Molemmille ryhmille oli laadittu oma kyselylomake. Opettajille oli kysymyksiä virsien opettamisesta ja laulamisesta heidän omilla tunneillaan. Kanttoreiden vastaavat kysymykset liittyivät kouluilla virsilaulun parissa tehtäviin vierailuihin. Molemmille oli kysymys oman työnsä pohjaksi laadittuihin opetus- ja kasvatussuunnitelmiin liittyen. Opettajilta haluttiin selvittää, minkälaisia mahdollisuuksia nykyinen opetussuunnitelma antaa virsikasvatukselle. Kanttoreilla vastaava kysymys liittyi seurakunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Molemmilta ryhmiltä kysyttiin oppilaiden halukkuutta virsilaulamiseen sekä yhteistyön merkityksestä koulun ja seurakunnan välillä.

5.1.1 Kyselylomakkeet

Kysymykset opettajille:

1. Onko sinulla kokemusta virsien laulattamisesta/laulamisesta? Minkälaisia?
2. Lauletaanko sinun uskontotunneillasi virsiä? Miksi?
3. Pidätkö virsien opettamista peruskoulussa tärkeänä? Miksi?
4. Minkälaisia mahdollisuuksia vuoden 2016 opetussuunnitelma antaa mielestäsi virsikasvatukseen?

5. Miten mielestäsi oppilaat suhtautuvat virsien laulamiseen?
6. Mikä merkitys mielestäsi virsillä on oppilaan kasvun kannalta?
7. Miten koet yhteistyön seurakunnan kanttorin kanssa virsilaulun oppimisen kannalta?

Kysymykset kanttoreille:

1. Onko sinulla kokemusta virsien laulattamisesta peruskoulussa? Minkälaisia? Kuvaile erilaisia tilanteita.
2. Miten mielestäsi oppilaat suhtautuvat virsien laulamiseen?
3. Pidätkö tärkeänä sitä, että kanttori opettaa virsiä alakoulun oppilaille? Perustele näkemyksesi.
4. Tiedätkö, onko seurakuntasi varhaisnuorisotyösuunnitelmassa mainintaa virsien laulattamisesta peruskoulussa?
5. Miten koet yhteistyön peruskoulun alakoulun opettajien kanssa virsilaulun näkökulmasta?

5.1.2 Vastaukset

Seuraavassa käsitellään näkökohtia, joita kyselyyn osallistuneiden opettajien ja kanttoreiden vastauksissa nousi esille. Kokosin saamani vastaukset seuraaviin ryhmiin: 1. virsien laulaminen ja laulattaminen, 2. vastaajien oma suhtautuminen sekä heidän näkemyksensä oppilaiden suhtautumisesta virsilauluun, 3. opetussuunnitelman sekä seurakunnan varhaisnuorisotyön suunnitelman antamat mahdollisuudet virsilaulamiseen, 4. virsikasvatukseen liittyvä yhteistyö opettajien ja kanttoreiden välillä. Vastaukset tulevat edellä kuvatun ryhmittelyn mukaisesti siten, että opettajien vastaukset tulevat aina ensin. Vastaukset on nimetty kirjaimin (OA–OI ja KA–KJ).

Vastauksia tuli tasaisesti eri puolilta Suomea. Siten tulokset sekä opettajien että kanttoreiden taholta edustavat koko maan tilannetta. Vastauksissa ei ilmennyt merkittäviä paikka- tai maakuntakohtaisia eroavaisuuksia. Tämän kyselyn tulosten perusteella opettajat ja kanttorit ajattelevat virsikasvatuksesta suurin piirtein samalla tavalla riippumatta siitä, missä päin Suomea he työskentelevät.

Virsien laulaminen ja laulattaminen

Jokaisella opettajalla oli kokemuksia virsiä laulamista ja laulattamisesta. Sen sijaan hajontaa oli siinä, minkä verran virsiä lauletaan ja missä yhteydessä. Muutama mainitsi laulavansa virsiä musiikin tunneilla (OA, OB, OF, OI). Näyttää siltä, että yllättävän moni edelleen laulaa virsiä muulloinkin kuin uskontotunneilla. Työn toisessa luvussa esitellyn uskonnon opetussuunnitelman mukaan tämä onkin mahdollista siten, että virren käytölle on pedagoginen perustelu. Silloin virren avulla esimerkiksi tutustutaan meneillä olevaan vuodenaikaan, johonkin aikakauteen tai säveltäjään. Usea totesi, että virsiä lauletaan päivänavauksissa (OA, OC, OG) tai koulukirkossa (OA, OF, OG, OI). Joku mainitsi, että virsiä laulaminen painottuu lähinnä pääsiäisen ja joulun aikaan (OF). Muutamassa vastauksessa tuli esille, että virsiä lauletaan myös koulun juhlissa (OA, OF, OG). Yksi opettaja (OF) mainitsi erityisesti Suvirren laulamista jokakevällisenä perinteenä. Osa kokee soittotaitonsa heikoksi, mutta silti haluaa laulaa virsiä oppilaiden kanssa (OE, OH). Pari opettajaa mainitsi laulavansa virsiä myös vapaa-ajalla (OA, OD). Virsiä siis edelleen lauletaan tilanteissa, joissa niitä on perinteisestikin laulettu. Uusi opetussuunnitelma ei ole tuonut merkittävää muutosta tältä osin.

Osa opettajista mainitsi, että virsiä voi laulaa vain uskontotunneilla, jos ryhmässä on myös oppilaita, jotka eivät käy uskonnon opetuksessa (OA, OH). Tässä opetussuunnitelmaa on tulkittu yksioikoisesti. On toisaalta helppoa opettajan kannalta rajata virret uskonnon tunneille. Silloin ei tarvitse niin tarkkaan miettiä, mistä näkökulmasta käsin virsiä laulaa. Eräs opettaja (OA) kertoi, että hänen omana kouluaihanaan ja työuralla virsilauluperinne on aina ollut vahva. Hän on luokkansa kanssa suorittanut virsimerkkejä. Lisäksi hän on itse kollegansa kanssa suorittanut hopeisen virsimerkin. Tämä oli tapahtunut kanttorin aloitteesta. Opettajan mielestä juuri seurakunnan kanttorin aktiivisuudella on suuri merkitys siihen, miten aktiivisesti virsimerkkejä lähdetään suorittamaan.

Kaikki opettajat kirjoittivat, että heidän luokassa lauletaan virsiä uskontotunneilla (OA–OI). Hajontaa on siinä, minkä verran niitä lauletaan. Joillakin virsiä laulattaminen tunneilla on säännöllistä (OA, OH), jotkut kertoivat laulattavansa virsiä välillä tai harvoin (OB, OC, OF, OG, OI). Eräs (OF) kertoi pitävänsä uskonnotunneilla varsinaisia virsitunteja, joita on tosin melko harvoin. Hän pyrkii opettamaan ainakin yhden virren kuhunkin elämäntilanteeseen liittyen. Usea mainitsi virsiä laulamisen liittyvän oppitunnilla käsiteltävään aiheeseen (OA, OC, OD, OG, OH, OI). Tämä

osoittaa, että opettajat pyrkivät liittämään virsilaulun osaksi oppitunnin sisältöä. Näin virsilaulu tukee ja syventää opittua asiaa.

Yhtä lukuun ottamatta kaikilla kanttoreilla on kokemuksia virsien laulattamisesta ja/tai laulamisesta oppilaiden kanssa (KA – KI). Seurakuntien välillä on hajontaa siinä, miten aktiivista ja säännöllistä virsien laulattaminen on. Osa kanttoreista mainitsi virsien laulamisen kinkereiden yhteydessä (KC, KF, KH). Usealla paikkakunnalla on kokemusta virsivisaan osallistumisesta (KB, KC, KF, KH, KI). Siihen liittyen kanttorit käyvät useita kertoja koululla harjoituttamassa 3–4-luokkalaisten kanssa virsivisavirsiä. Tämän kanttorit ovat kokeneet innostavana tapahtumana, sillä lapset laulavat mielellään virsivisan virsiä. Laulettaessa aistii vahvan ryhmähengen. Joku mainitsi laulattaneensa oppilaiden kanssa myös virsimerkkejä (KH). Usea mainitsi käyvänsä kouluilla suunnittelemassa tai harjoituttamassa joulun- ja kevät- tai pääsiäiskirkon virsiä (KC, KD, KE, KI). Muutama kanttori mainitsi päivänavauksissa käymisen (KE, KF, KH). Virsivisa näyttää olevan virsilaulua vahvasti aktivoiva asia kouluissa. Ne koulut tai luokat, jotka lähtevät projektiin mukaan, saavat muita enemmän kokemuksia virsilaulamisesta.

Joillakin paikkakunnilla kanttorit opettavat virsiä luokakohtaisesti. Eräs kanttori (KB) kertoi, että hänen seurakuntansa kanttorit käyvät joka kevät kaikkien kakkosluokkalaisten luona opettamassa virsiä, ja koulut pyytävät myös muille luokille virsiopetusta. Toinen (KC) mainitsi, että heidän seurakunnassaan käydään ekaluokkalaisten kanssa laulamassa virsiä ja samalla heille jaetaan omat virsikirjat. Mukana voi olla myös muiden luokkien oppilaita laulamassa. Pari kanttoria (KC, KG) olivat huomanneet, että opettajien kiinnostus virsilauluun vaihtelee virsilaulun. Jotkut opettajat laulattavat luokkansa kanssa paljonkin virsiä ja jotkut eivät juuri ollenkaan. Samassa yhteydessä todettiin, että kiinnostus virsien laulattamiseen vaihtelee. Kaikki opettajat eivät ole kiinnostuneita virsilaulusta. Tästä voi päätellä, että opettajien suhtautuminen virsilaulamiseen vaikuttaa joiltakin osin siihen, minkä verran oppilaat saavat kokemuksia virsien laulamisesta.

Vastaajien oma suhtautuminen sekä heidän näkemyksensä oppilaiden suhtautumisesta virsilauluun

Jokainen opettaja pitää virsilaulamista koulussa tärkeänä (OA–OI). Heidän mielestään virsien laulamisella on oppilaan kasvun kannalta merkitystä (OA–OI). Sen avulla välitetään kristillisiä tai kulttuurihistoriallisia perinteitä. Samoja virsiä on laulettu satoja vuosia, joten niiden avulla oppilaat pääsevät sisälle siihen kulttuuriin, johon heidän esi-isänsä ovat kasvaneet (OA, OD). Eräs opettaja

(OH) mainitsi virsilaulun lisäävän yhteisöllisyyttä ja luovan yhteenkuuluvuutta. Virsien laulaminen rikastuttaa myös kieltä (OA). Muutama kertoi virsien oppimisen olevan tärkeää yleissivistyksen kannalta (OB, OF). Joku mainitsi, että virsilaulamisesta välittyy turvaa elämään ja se edistää suomalaista hengellistä perinnettä (OC). Virsi voi myös toimia rukouksena (OG). Usean mielestä virsien laulaminen tukee tunne-elämän käsittelyä, ja ne antavat lohtua tai turvallisuuden tunnetta (OB, OD, OG). Nämä opettajien kommentit sivuavat jossain määrin ajatuksia, joita Linna (2014) kuvaa omassa tutkimuksessaan. Hänen tutkimuskohteenaan oli virret yksilön kokemusmaailmassa. Linnan haastateltavat kertoivat muun muassa virsikokemusten olevan alkuperäisintä kokemuspintaa musiikkiin. Tässä työssä Linnan tutkimuksesta kerrotaan lisää luvussa 4.2. Pari opettajaa (OA, OG) mainitsi virsilaulamisen haasteeksi vanhemmat, jotka ottavat aktiivisesti kantaa hengellisen sanoman esille ottamisesta kouluissa. Tämä onkin iso kysymys nykykoulussa. Aikaa tarvitaan yhä enemmän etukäteissuunnitteluun sekä yhteistyöhön kodin ja koulun välillä.

Jonkin verran hajontaa on siinä, miten oppilaat suhtautuvat virsilaulamiseen opettajien mielestä. Kaikilla oli kokemuksia siitä, että virsilaulaminen on useimpien oppilaiden mielestä positiivinen asia (OA–OI). Muutamat (OA, OD, OG) kertoivat, että pienet oppilaat innostuvat virsilaulusta, kun taas isommat oppilaat suhtautuvat siihen kriittisemmin. Joku mainitsi, että melodiset virret ovat mieluisia kuten lastenlaulut yleensä (OI). Erään opettajan (OH) kokemus oli, että jo 1–2-luokilla on oppilaita, joita virsilaulu ei kiinnosta. Toisen opettajan mukaan kyse virsilaulattamisesta kuten kaikessa opetustyössä on motivoinnista. Se vaikuttaa jokaisen opittavan asian mielekkyyteen. Oppilaiden innostukseen opettaja voi vaikuttaa etenemällä varovasti ja esittelemällä monipuolisesti erilaista musiikkia virsien lisäksi. (OA.) Kaikenikäiset oppilaat voivat siis innostua virsilaulusta, jos se toteutetaan oppilaan ikäkausi huomioiden. Opettajan oma suhde virsiin näyttää vaikuttavan siihen, missä valossa oppilaat näkevät virsien laulamisen. Jos suhde on läheinen, hän voi omalla esimerkillään saada oppilaat innostumaan virsien laulamisesta. Alakoulussa opettaja kulkee oppilaiden rinnalla usein pitkänkin aikaa. Siksi hänen esimerkillään on erityinen merkitys.

Jokainen kanttori pitää virsien laulamista ja laulattamista kouluissa tärkeänä (KA–KJ). Muutama on sitä mieltä, että kanttoreiden on luontevaa opettaa ja laulattaa virsiä oppilaiden kanssa, koska he osaavat virret parhaiten (KC, KG, KJ). Eräs kanttori (KB) mainitsi, että virsissä on sanomaa, joka voi lohduttaa elämän vaikeina hetkinä. Lapsena opitun tutun virren sanat voivat alkaa puhutella myöhemmin elämässä. Jotkut ilmaisivat huolensa siitä, että laulaminen yleensä on nykyaikana vähentynyt (KA, KB). Jonkun mielestä kanttoreiden pitämät virsiuokiot ovat ratkaisevan tärkeitä

virsilaulun kirkkomusiikin tulevaisuuden kannalta (KD). Jotkut totesivat, että kanttoria ei välttämättä koulun virsiopetukseen tarvita, jos opettaja itse osaa virsiä opettaa (KH, KJ). Voi myös olla, että kaikille kanttoreille lasten kohtaaminen ja siihen liittyvä virsien laulattaminen ei ole kovin luontevaa.

Jokaisen oppilaita laulattaneen kanttorin mielestä oppilaat suhtautuvat virsilaulamiseen pääosin myönteisesti (KA–KJ). Joidenkin mukaan virsivisa innostaa oppilaita virsilauluun, ja sen myötä oppilaille on tullut jopa uusia lempivirsiä (KB, KC). Erityisesti pienimmät oppilaat ovat innolla mukana laulamassa (KH). Laulamismotivaatioon vaikuttavat säestystapa, sävellaji, ilme, innostava alkusoitto (KD). Kanttoreilla oppilaiden koostamistilanne on erilainen kuin opettajilla, he näkevät oppilaat vain lyhyen hetken. Silloin pienillä asioilla voi olla eri tavalla merkitystä: tietyn laulun innostava säestystapa voi jäädä mukavana muistona oppilaan mieleen.

Opetussuunnitelman sekä seurakunnan varhaisnuorisotyön suunnitelman antamat mahdollisuudet virsilaulamiseen

Useimmat opettajat kirjoittavat, että nykyinen opetussuunnitelma mahdollistaa virsien laulamisen oppitunneilla (OA, OC, OD, OE, OF, OG, OH). Muutama mainitsi, että opetussuunnitelma mahdollistaa virsien laulamisen lähinnä uskonnontunneilla (OD, OF, OG, OH). Yksi opettaja (OD) mainitsee, että opetussuunnitelma mahdollistaa virsien laulamisen aamunavauksissa ja juhlissa. Jonkun mielestä virsiä voi laulaa, jos ne tukevat opetusta ja ovat ajankohtaisia (OC). Eräs opettaja (OA) kuvaa nykyistä opetussuunnitelmaa joustavaksi. Opettajalla on vapautta toteuttaa erilaisia tapoja opetuksessaan, ja varsinkin uskonnon opetuksessa virsien kanssa voi leikitellä vapaammin. Enää ei ole sitovia virsisuunnitelmia. Tässä on hänen mukaansa se ongelma, että ne opettajat, joita virret eivät kiinnosta, voivat vetää oppisisällöt virsiin koskematta. Tämä ajatus ei kuitenkaan ole linjassa luvussa 2.1 esitellyn uskonnon opetussuunnitelman kanssa. Sekä 1–2- että 3–6-luokilla suositellaan käytettävän virsiä opetuksessa.

Kaksi kanttoria kirjoitti, että heidän seurakuntansa varhaisnuorisotyösuunnitelmassa virsien laulattaminen peruskoulussa mainitaan (KD, KF). Useat eivät olleet suunnitelmasta tietoisia (KE, KG, KH, KI, KJ). Yksi kanttori ilmoitti, että heidän seurakunnassa virsien laulattaminen on kirjattu musiikkityön suunnitelmaan (KB). Eräs kanttori (KB) oli tietoinen erikseen tehdystä seurakunnan ja koulujen yhteissuunnitelmasta. Kaksi kanttoria kertoi, että vaikka suunnitelmaa ei ole, silti virsien laulattaminen kouluissa on itsestään selvyyttä (KA, KE). Luvussa 2.2 esitelty seurakunnan yhteistyömalli ei ollut vielä julkistettu netissä, kun tämä kysely tehtiin. Toivottavasti kanttorit ovat

sen myöhemmin löytäneet. Se nimittäin antaa selkeän mallin virsien laulattamiseen ja vapauttaa suunnitelmaa noudattaen käyttämään virsiä rohkeasti oppilaiden kanssa.

Virsikasvatukseen liittyvä yhteistyö opettajien ja kanttoreiden välillä

Yhteistyötä koulun ja seurakunnan välillä kannattaa useimpien opettajien mielestä tehdä (OA, OB, OC, OE, OF, OH, OI). Erilaisia näkemyksiä oli siitä, miten se käytännössä toteutuu. Kaksi opettajaa kertoi, että he eivät ole tehneet yhteistyötä kanttorin kanssa (OD, OG). Eräs opettaja (OB) totesi, että yhteistyö on toimivana kannattavaa. Hänellä oli kokemusta kanttorista, joka laitto itsensä täysin likoon virsituokioissa. Lapset aidosti odottivat, milloin kyseinen kanttori tulee koululle virsiä opettamaan. Kanttorin persoonalla oli tässä tapauksessa suuri merkitys yhteistyön onnistumiselle.

Kanttoreilla oli vaihtelevia kokemuksia yhteistyöstä koulun kanssa. Joidenkin mielestä se on positiivista (KA, KC, KF), joku kuvasi yhteistyötä käytännönläheiseksi (KD). Toiset olivat sitä mieltä, että yhteistyön sujuminen riippuu opettajasta (KB, KG). Opettajien asenne, sekä positiivinen että negatiivinen, näkyy oppilaiden kanssa työskentelyssä. Parin kanttorin (KH, KI) mukaan opettajat ovat valmiita yhteistyöhön, kunhan sitä ei tehdä virsivisan merkeissä. Opettajat eivät kannata siihen liittyvää kilpailemista. Joku totesi, että yhteistyö opettajien kanssa on vähäistä (KJ). Eräs kanttori (KC) kertoi, että vain mielellään virsiä laulattavat opettajat ottavat yhteyttä kanttoriin. He, joita virret eivät kiinnosta, eivät pyydä kanttoria vierailemaan. Tämä näkökulma ei tullut esille opettajien vastauksissa.

5.2 Kinkerit Kiimingin seurakunnassa keväällä 2018

Olin mukana toteuttamassa virsilauluprojektia Kiimingin seurakunnan alueella toimiville alakouluille järjestetyillä kinkereillä keväällä 2018. Se oli osa kirkkomusiikin projektiharjoitteluani. Samalla minun oli mahdollista havainnoida virsilaulamiseen liittyviä asioita yhden seurakunnan alueella.

Kaikki Kiimingin seurakunnan alueella toimivat alakoulut osallistuivat kinkereille. Olin mukana yhtä vaille kaikissa kouluissa ja tapasin runsaat tuhat oppilasta. Sain ainutlaatuisen kokemuksen virsilaulun voimasta. Kiimingissä on vahva laulamisen kulttuuri, ja monet oppilaat ovat mukana seurakunnan eri kuoroissa. Se kuului. Seuraavassa esittelen kiiminkiläistä kinkerikulttuuria tapauskertomuksen avulla sekä kuvaan kinkereiden toteuttamisen eri vaiheet.

5.2.1 Taustaa

Kinkeritoiminta on kristillisen perinteen siirtämistä sukupolvelta toiselle. Se on siis osa opetussuunnitelmaa. Toiminta tukee koulun kasvatusyötä, ja samalla seurakunnan työntekijä on läsnä koululaisen arjessa. Kinkeritoimintaan osallistuvat lähes kaikki lapset, ja se tavoittaa kaikki alakoulut. Näin se on seurakunnan järjestämä opetustapahtuma. Seurakunta kertoo asioista, jotka kuuluvat luterilaiseen uskontoon. Tilanne on luonteeltaan tiedottava. (Rinta-Säntti, haastattelu 2.3.2018.)

Kiimingissä kinkeritoiminnalla on pitkät perinteet. Kinkarit toteutetaan aina keväällä. Alun perin kinkarit olivat tilaisuus, jossa kyseltiin ulkoläksyjä. Pappi ja kanttori pitivät tilaisuuden, kun taas nuorisotyöntekijän tehtävänä oli toivottaa väki tervetulleeksi. Siihen aikaan koulujen välillä oli kilpailua. Tämän opettajat alkoivat vähitellen kokea raskaana. Tarvittiin vuoropuhelua koulun ja seurakunnan kanssa. Vuonna 1989 otettiin puheeksi, voisiko nuorisotyöntekijän toimenkuvaa kinkereillä aktivoida. Perustettiin tiimi, joka on mukana sekä suunnittelussa ja toteutuksessa. 1990-luvun alusta lähtien opettajilta alettiin kysyä, mikä toiminnassa palvelee heidän opetussuunnitelmaa. 2000-luvun taitteesta alkaen kinkereillä on korostunut toiminnallisuus ja se, että tunnilla voi hyvällä omallatunnolla istua ja olla läsnä, vaikka ei olisi etukäteen valmistautunut millään tavalla. (Sama.)

Nuorisotyöntekijä käy koululla joka syksy ja kertoo tulevan vuoden tapahtumia pääpiirteittäin. Opettajat kutsutaan Runebergin päivän aikoihin suunnittelutuokioon. Jokaisella koululla on seurakunnan yhdyshenkilö, jonka kanssa tehdään yhteistyötä. Kinkaritilaisuus kestää toiminnan luonteesta riippuen 1–2 oppituntia. Vuonna 2017 reformaation juhlavuotena kinkereiden järjestelyissä tehtiin poikkeus: Koulut kuljetettiin katsomaan näytelmää Mikael Agricolasta, joka sivusi myös teemaa Suomi 100. Seurakunta kustansi matkat ja järjesti kyydityksen sekä suunnitteli aikataulutuksen. (Sama.)

Opetussuunnitelman uudistumisen myötä koulun ja seurakunnan yhteistyö on pääsääntöisesti jatkunut ennallaan. Seurakunta on ollut aktiivisena toimijana koululla ja sitä kautta luonut siltaa yhteistyölle. Kinkeriperinteessä hienoa on, että se tulee lapsen arkeen ja tukee siten kokemuksellista oppimiskäsitystä. Esimerkiksi eräänä vuonna kinkereiden aiheena oli kierrätys, mutta työnimeksi annettiin ”Miten huolehdin luomakunnasta”. Keväällä 2018 aiheeksi valittiin rukous. Koska kaikilla lapsilla ei ole iltarukousta, seurakunta kinkereiden välityksellä tarjoaa uuden

näkökulman tällaisen lapsen elämään. Rukous voi esimerkiksi välittää lapselle mallin siitä, miten ristiriidat selvitetään ihmisten välillä. (Sama.)

5.2.2 Toteutus

Ensimmäinen kinkereihin liittyvä palaveri pidettiin Kiimingin seurakuntakeskuksessa marraskuun lopussa 2017. Paikalla olivat minun lisäksi seurakunnan molemmat kanttorit, pappi ja kaksi nuorisotyöntekijää. Minua ohjaava kanttori esitteli minut muille työntekijöille ja kertoi, että olen tulossa seurakuntaan tekemään kanttorin harjoittelua keväällä 2018. Sanoin, että haluaisin suunnitella ja toteuttaa harjoitteluni projektin olemalla mukana opettamassa virsiä tulevan kevään kinkereillä. Tilanteessa minulle esiteltiin lyhyesti kiiminkiläisen kinkeriperinteen taustaa. Valittiin kinkereiden aiheeksi rukous, lisäksi keskusteltiin alustavasti toteutuksesta. Sovittiin, että kinkereillä laulettavat virret otetaan virsikirjan lisävihkosta. Samalla tutustuttaisimme oppilaita uusiin virsiin.

Valitsin opetustuokioon kolme virttä. Ensimmäinen niistä oli virsi 931 ”Joskus sisimpäämme kasvaa ilon kukkamaa” (liite 4). Sen tiesin olevan Kiimingin alakoulun oppilaille ennestään tuttu. Virteen olisi mahdollista yhtyä myös leikkien, ja nuorisotyöntekijällä oli tieto, miten se leikitään. Ajattelin, että tutun virren laulaminen heti tilaisuuden alussa mahdollistaisi kaikkien osallistumisen ja siten virittäisi vapautunutta tunnelmaa tuokioon. Ensimmäiseksi opeteltavaksi virreksi valitsin ajankohtaiseen teemaan sopivan virren 941 ”Vehnänjyvä nukkuu” (liite 5). Päätin opettaa sen kaikulauluna ilman säestystä. Laulaisin säkeen, jonka oppilaat kanttorin johdolla toistaisivat. Näin edettäisiin virsi loppuun. Sen jälkeen rytmisoittimet otettaisiin lauluun mukaan. Soittimiksi valitsin triangelin, kulkuset, quiron sekä rytmikapulat kuvastamaan virren tunnelmaa. Soittajia olisi 1–4 soitinta kohden. Toisen opeteltavan virren valitsin kinkereiden teemaan sopivaksi, virren 919 ”Jeesus, Jeesus, kuule rukoukseni” (liite 6). Tämäkin virsi opeteltaisiin ilman säestystä. Laulaisin virren useaan kertaan ja käyttäisin samalla tukiviittomia. Oppilaat tulisivat lauluun ja tukiviittomiin mukaan.

Helmikuun alussa 2018 pidettiin seuraava palaveri, jossa myös Kiimingin alakoulujen seurakunnan yhdyshenkilöinä toimivat opettajat olivat mukana. Päiväkahvin lomassa nuorisotyöntekijä kertoi, että kinkereiden aiheeksi on valittu rukous. Samalla hän esitteli alustavan kinkerisuunnitelman. Hän sanoi, että jokainen oppilasryhmä voisi halutessaan etukäteen tehdä opettajan ohjaamana rukoustauluja, jotka kiinnitettäisiin kinkereiden ajaksi tilan seinälle. Hän myös totesi, että jokainen

ryhmä on tervetullut tilaisuuteen ilman etukäteisvalmisteluita. Seuraavaksi esittelin oman osuuteni ja kerroin opettajille kinkereillä opeteltavat virret. Sanoin, että heillä olisi mahdollista laulaa niitä jo etukäteen, jos aikaa ja intoa olisi. Sovittiin, että pidetään kinkarit viikolla 12. Jokainen opettaja sai palaverissa esittää toiveensa tarkemmasta ajankohdasta. Toiveiden pohjalta luotiin kinkeriaikataulu:

Ma 19.3. klo 11.45 Hiukkavaara

Ti 20.3. klo 11.00 Laivakangas

Ke 21.3. klo 9.00, 10.15 ja 11.15 Kiiminkijoki

To 22.3. klo 10.00 Alakylä; klo 11.15 Tirinkylä

Pe 23.3. klo 9.00 Ylikylä; klo 10.00 Huttukylä

Ma 26.3. klo 9.10 ja 10.10 Jääli.

Oli sovittu, että jokaiseen kinkertuokioon osallistuisi seurakunnan puolelta pappi, kanttori ja nuorisotyöntekijä. Seurakunnan työntekijät sopisivat keskenään, kuka milloinkin tulee kinkereille mukaan. Oli puhe, että minä olisin mukana joka tilaisuudessa, jotka sijoittuisivat viikolle 12. Jäälin kinkarit jäisivät siten minun osaltani pois. Projektiharjoitteluni ohjaavan kanttorin kanssa teimme minuutillisen aikataulutetun kinkersuunnitelman (liite 3). Ajatuksena oli, että sitä seuraten kinkertuokion sisältö pysyisi samana, vaikka pitäjät vaihtuisivat.

Ensimmäinen tuokio pidettiin maanantaina Hiukkavaaran koulussa. Paikalla oli 6-luokkalaisia Kiimingin Jokirannasta. Hiukkavaara toimii heille väistötiloina. Suunnitelman toimiminen jännitti, samoin se, lähtisivätkö oppilaat virsilauluun mukaan. Joitakin haasteita oli alussa. Olin ottanut virsien sanoista kalvot ja ajatuksena oli näyttää ne piirtoheittimen avulla. Hiukkavaara on kuitenkin uusi koulu nykyaikaisine apuvälineineen, joten tilasta ei löytynyt piirtoheitintä. Pienen mietiskelyn jälkeen homma saatiin hoitumaan dokumenttikameran avulla. Etenimme suunnitelman mukaan, ja totesimme sen kutakuinkin toimivaksi. Sain ensi kokemuksen virsien opettamisesta ja laulattamisesta sekä yhteistyöstä kinkeryhmän ja opettajien kanssa. Se oli toivoa herättävä. Olin ilahtunut huomiosta, että kaikki lähtivät kaikulauluun mukaan. Soittimien käyttö näytti myös innostavan.

Tiistaina vuorossa oli Laivakankaan yhtenäiskoulu, jossa alakoulua edustavat 5–6-luokan oppilaat. Pienempiä oppilaita koulussa ei ole. Minua oli etukäteen varoitettu, että yläluokkalaiset eivät välttämättä innostu virsilaulamisesta ja että tuokio voisi olla levoton. Päätin, etten anna etukäteistietojen häiritä omaa osuuttani, vaan antaisin itselleni luvan nauttia opettamisesta sekä virsien laulamisesta. Yllätyin, miten asiallinen tunnelma salissa oli. Ensimmäisen virren leikkiminen ei yläluokan oppilaita sytyttänyt, sen sijaan tukiviittomiin viimeisen virren kohdalla lähes kaikki lähtivät mukaan. Myös kaikulaulu ja rytmisoittimien käyttö toimivat ryhmässä yllättävän hyvin.

Keskiviikon tuokiot pidettiin keskustassa sijaitsevassa Kiiminkijoen alakoulussa. Siellä koulun 1–6-luokan oppilaat oli jaoteltu kolmeen ryhmään iän mukaan. Tässä koulussa virsiä oli harjoiteltu, sen huomasi heti laulun alettua. Tunnelma oli aktiivinen ja samalla leppoisa. Jonkin verran sovelsimme tuokioiden sisältöä ikäryhmän mukaan. Pienten kanssa etenimme rauhallisemmin, kun taas isompien kanssa voitiin käyttää aikaa enemmän harjoitteluun.

Torstaina ja perjantaina kävimme neljällä alakoululla. Koulun kaikki oppilaat osallistuivat samaan tuokioon. Niistä erityisesti jäi mieleen huikea laulamisen voima, joka täytti pienten koulujen salit ääriään myöten. Osa oppilaista oli harjoitellut virsien ohella myös viittomat etukäteen, ja he näyttivät nauttivan, kun saivat tuoda osaamistaan esiin. Tuokio oli loppuviikosta vedetty läpi jo niin monta kertaa, että viimeisten ryhmien kanssa teimme myös erilaisia sovelluksia. Esimerkiksi muutaman ryhmän kanssa testasimme virren laulamista kaanonissa.

Koko viikon ajan sama aktiivisuus jatkui rytmisoittimien käytössä. Se oli kaikille ryhmille motivoiva asia. Soittimia ei riittänyt kaikille halukkaille. Ensimmäisen virren laulamisen yhteydessä leikkiminen selkeästi kiinnosti eniten pieniä oppilaita, kun taas isommat aktivoituivat tukiviittomien käytössä. Kaikki oppilaat lähtivät kaikulauluun mukaan riippumatta ryhmän koosta tai oppilaiden iästä. Laulun voimassa oli eroja koulujen suhteen. Jäi vaikutelma, että pienemmissä kouluissa laulaminen oli aktiivisempaa.

5.3 Tulokset ja johtopäätökset

Kyselyn vastausten perusteella voi päätellä, että virsilaulu on yhä tärkeä osa Suomen peruskoulun kulttuuria. Virsiä lauletaan päivänavauksissa, uskonnon tunneilla sekä juhlissa. Hajontaa on ehkä entistä enemmän opettajien välillä siinä, minkä verran he käyttävät arjessa virsiä opetuksessaan.

Nykyinen opetussuunnitelma ei enää ole niin sitova kuin aiemmin. Vuosikohtaiset virsisuunnitelmat ovat jääneet paikallisista opetussuunnitelmista pois. Joka tapauksessa opettajat näyttävät pitävän virsikasvatusta merkittävänä esimerkiksi kulttuurihistorian siirtämisen ja yleissivistyksen kannalta. Kinkereiden yhteydessä toteutettu virsilauluprojekti taas todistaa sen, että yhteislaululla on edelleen voimaa ja se voimaannuttaa.

Kyselyn vastausten positiivisuus virsiä kohtaan yllätti. Sekä opettajat että kanttorit suhtautuvat vastausten mukaan myönteisesti virsien laulamiseen ja laulattamiseen. Kanttoreiden myönteiset mielipiteet ymmärrän, koska virsi on heidän työssään kaiken perusta. Opettajilta taas olin odottanut myös kriittisempiä näkemyksiä. Itse omalla opettajan urallani huomasin, että kaikki opettajat eivät laula virsiä luokkansa kanssa. Kanttoreiden vastauksista ilmenee, että he ovat tekemisissä myös opettajien kanssa, joita virsilaulu ei kiinnosta. Kun soitin eri kouluille ja kysyin halukkuutta osallistua opinnäytetyöhöni liittyvään kyselyyn, puheluun vastannut rehtori antoi usein minulle seurakunnan yhdyshenkilönä toimivan opettajan yhteystiedot. Tästä nousee kysymys: vastasivatko kyselyyn vain opettajat, jotka kokevat virsilaulamisen merkityksellisenä?

Osa opettajista mainitsee, että virsien laulaminen on tärkeää mutta he silti laulattavat virsiä harvoin. Opettajana olen tietoinen koulun hektisestä arjesta: aikaa ei riitä kaikkeen. Jokainen opettaja keskittyy perusasioiden lisäksi itselle tärkeisiin asioihin, niihin, joissa he ovat vahvoja tai jotka heitä kiinnostavat. Eräällä opettajalla oli käsitys, että nykyinen opetussuunnitelma vapauttaa opettajat jättämään virsikasvatuksen pois opetuksesta, jos se ei kiinnosta. Suomen kouluissa opettajilla on pedagoginen vapaus valita oma tapansa toteuttaa opetussuunnitelmaa. Uskonnon opetussuunnitelmassa virret kuitenkin mainitaan osana opetusta. Tämän perusteella virsien käyttöä ei voi jättää kokonaan opetuksesta pois.

Usean opettajan mielestä virsien laulaminen tukee opetussuunnitelmassa mainittujen oppisisältöjen eteenpäin viemistä. Tämä on linjassa viitekehyksessä esitellyn uskonnon opetussuunnitelman kanssa. Opettajat kertoivat, että virsilaulu auttaa tunne-elämän käsittelyssä. Lisäksi virret tuovat lohtua ja turvaa. Virsilaulu tuntuu myös opettajien mukaan lisäävän yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Se luo yhdessä laulavaan porukkaan me-henkeä. Jokainen tarvitsee yhdessä laulamisen ja sen mukana tulevia yhdessä olemisen kokemuksia.

Virsilauluprojektia toteuttaessani huomasin, että seurakunnan väki kohtasi luontevasti sekä opettajat että oppilaat. Myös yhteistyö opettajien kanssa kaikilla alakouluilla sujui mutkattomasti ja

asiallisesti. Osassa kouluja tila oli valmisteltu etukäteen meitä varten, osassa taas valmisteluihin ryhdyttiin meidän saavuttuamme. Virsien harjoittelussa oli vaihtelua. Joissakin kouluissa oli paljonkin harjoiteltu virsiä etukäteen, joissakin kouluissa tilanteeseen taas tultiin kylmiltään. Vetäjän näkökulmasta se toi sopivasti mielenkiintoa yrittää viedä tuokio läpi niin, että oppilaat tulisivat kohdatuksi.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millaisia mahdollisuuksia vuoden 2014 peruskoulun opetussuunnitelman perusteet antaa virsikasvatuksen toteuttamiseen peruskoulun alakoulussa. Lisäksi pyrittiin selvittämään opettajien suhtautumista virsien laulamiseen ja laulattamiseen sekä yhteistyön halukkuutta opettajien ja kanttoreiden välillä. Tavoitteena oli myös yhdistää kirkkomusiikin projektiharjoittelu osaksi opinnäytetyötä. Tutkimusmenetelmiksi oli valittu opettajille ja kanttoreille suunnattu kysely sekä projektiharjoitteluun liittyvän virsilauluprojektin raportointi.

Kyselyn tulokset osoittavat, että virsikasvatus on yhä osa suomalaista kouluarkea. Opettajien mielestä nykyinen opetussuunnitelma tukee virsien käyttöä oppitunneilla. Opettajalla on kylläkin aiempaa suurempi pedagoginen vapaus päättää, minkä verran virsiä opetuksen lomassa lauletaan. Uskonnon opetussuunnitelmassa virsien käyttö osana oppimistapahtumaa on erikseen mainittu. Lisäksi yhteistyö koulun ja seurakunnan kanssa koetaan useimmiten kannattavana. Nykyinen seurakunnan kehittämä yhteistyösuunnitelma Kumppanuuden korit tarjoaa yhteistyölle hyvän pohjan. Kiimingin kinkeriperinne taas osoittaa, että virsilaululla on voimaa tänäkin päivänä. Sen avulla voidaan esimerkiksi tukea ja elvyttää yhteislauluperinnettä, joka näyttää nykyaikana huolestuttavasti vähenevän.

Kyselyyn osallistuneet opettajat edustavat koko Suomea. Vastauksissa ei tullut esille eroavaisuuksia sen suhteen, missä päin maantieteellisesti opettaja tai kanttori työskentelee. Ajattelen, että tämä ei kerro koko totuutta Suomen peruskoulujen virsilaulukulttuurista. Olen keskustellut eri puolilla Suomea työskentelevien opettajien ja kanttoreiden kanssa. Sen perusteella olen saanut vaikutelman, että suurissa kaupungeissa ollaan keskimääräistä kriittisempiä virsilaulamiseen peruskouluissa. Kysymysten toisenlaisella asettelulla olisi voitu saada tämä näkökulma esille.

Laadin ja lähetin kysymykset opettajille ja kanttoreille, ennen kuin olin kirjoittanut viitekehystä. Sitä kirjoittaessani huomasin, että jos olisin laatinut kysymykset viitekehysten kirjoittamisen jälkeen, olisin muotoillut osan kysymyksistä eri tavalla. Olisin halunnut opettajille sisällyttää kysymyksen *Suuvirrestä*: miten he näkevät virren käytön osana koulukulttuuria tällä hetkellä. Tämä olisi tuonut lisänäkökulman tutkimukseen. Viitekehyksessä esittelemästäni seurakunnan laatimasta

yhteistyömallista ei ollut kantoreille yhtään kysymystä. Tämä johtuu siitä, että suunnitelma julkaistiin netissä vasta syksyllä 2018, kun taas kysymykset lähetettiin vuoden alussa.

Kinkereiden eri vaiheita eläessäni en voinut välttyä ajatukselta, ovatko maamme kaikki koululaiset samanarvoisessa asemassa. Näin, miten kiiminkiläinen kinkeri- ja lauluperinne tukee lasten laulamiskulttuuria ja siitä nousevaa yhteisöllisyyttä. Alueen lapset ovatkin mielestäni etuoikeutettuja, vastaavanlaista aktiivista yhteistyökulttuuria saa Suomesta hakea. Kiimingin kinkeritoiminta pohjautuu alueen pitkään perinteeseen, jonka jatkaminen on kiinni kanttorin ja seurakunnan jatkuvasta aktiivisuudesta. Myös opettajien halukkuutta tehdä yhteistyötä seurakunnan kanssa tarvitaan. Laki nykyään mahdollistaa myös sen, että uskonnolliset juhlat jäävät kouluopetuksesta pois. Nähtäväksi jää, miten tämä tulee vaikuttamaan koulun ja seurakunnan yhteistyökuvioihin.

Tutkimustehtäväksi oli alun perin ajatellut pelkästään kyselyä. Kun kyselyyn liittyvä prosessi oli jo hyvässä käynnissä, huomasin, että voisin liittää myös kinkeriprojektin työhöni mukaan. Jälkikäteen ajateltuna tämä oli kokonaisuuden kannalta hyvä ratkaisu. Tutkimustehtävät ovat erilaisia luonteeltaan ja tukevat siksi toisiaan.

Uskon, että opinnäytetyöni antaa sekä opettajille että kantoreille tietoa ja esimerkkejä mahdollisuuksista käyttää virsiä uskonnonvapauslakia kunnioittaen sekä opetussuunnitelmaan pohjautuen. Toivon sen vapauttavan opettajia sekä seurakunnan työntekijöitä laulamaan ja laulattamaan virsiä opetussuunnitelman niille osoittamissa tilanteissa. Jatkotutkimuksena minua kiinnostaa Kumppanuuden koreihin liittyvä tutkimus, jossa selvitetään korimallin toimivuutta koulun ja seurakunnan yhteistyössä. Vaihtoehtoisena tutkimuksena voisi olla tapaustutkimus, jossa selvitetään virsilaulamiseen liittyvää kokemuksellisuutta jossakin peruskoulussa.

LÄHTEET

Eduskunnan oikeusasiamies 2013. Ratkaisu 5.8.2013 Dnro 2488/4/13. Viitattu 22.2.2019.
<https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/2488/2013>

Hurtig, T. 2018. Kanttori, Tornion seurakunta. Haastattelu 12.2.2018. Tekijän hallussa.

Kirkkohallitus 2009. Palvelkaa Herraa iloiten, Jumalanpalveluksen opas. Jyväskylä: Suomen evankelisluterilainen kirkko, 106.

Kirkkohallitus 2019. Kumppanuuden korit. Koulu ja kirkko. Viitattu 18.2.2019.
<https://koulujakirkko.evl.fi/kumppanuuden-korit/>

Koivuranta, S. & Urponen, J. 2017. Laulun matka virreksi. Helsinki: Kirjapaja.

Käsikirjavalioikunnan mietintö 2010. Virsikirjan lisävihkon valmistelun aloittaminen. Viitattu 12.2.2019.
[http://notes.evl.fi/kkoweb.nsf/c7f32a5129224528c2256dba002d78f0/8d242347fcd562b1c22577d700308e50/\\$FILE/Kasikirjavkm_10-3.doc](http://notes.evl.fi/kkoweb.nsf/c7f32a5129224528c2256dba002d78f0/8d242347fcd562b1c22577d700308e50/$FILE/Kasikirjavkm_10-3.doc)

Linna, R. 2004. Virret subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa T. Innanen ja V-M. Salminen (toim.) Virsi ja laulu Suomessa. Tekstit, kokemus ja kasvatus. Helsinki: Unigrafia Oy, 195, 201, 215-216.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 12.2.2019.
https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus 2018a. Opetushallituksen ohje 56/2018. Viitattu 18.2.2019.
https://www.oph.fi/download/189009_Ohje_perusopetuksen_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_seka_esiopetuksen_katso.pdf

Opetushallitus 2018b. Opetushallituksen säädökset ja ohjeet. Viitattu 12.2.2019.
https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_opetus

Pajamo, R. 1991. Hymnologian peruskurssi. Helsinki: Yliopistopaino, 9, 25, 89–93.

Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp. Eduskunta. Viitattu 23.2.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/pevm_10+2002.pdf

Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014vp. Eduskunta. Viitattu 23.2.2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=pevm+2/2014>

Rinta-Säntti, A. 2018. Nuorisotyöntekijä, Kiimingin seurakunta. Haastattelu 2.3.2018. Tekijän hallussa.

Rönty H. 2017. Suvivirren taustalla piilee nälkää, kannibalismia ja erotiikkaa – ”Joissain pitäjissä kuoli yli puolet väestöstä”. Yle. Viitattu 24.2.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9642442>

Suokunnas, S. 1994. Suomalaiset virsikirjat. Teoksessa Pajamo, R. (toim.) Näkökulmia Suomen kirkkomusiikkiin. Kirkkomusiikin julkaisuja 6. Helsinki: Yliopistopaino, 37–38, 40.

Suokunnas, S. 2015. Suomen teologisen instituutin luentosarja: Liturgian monet ulottuvuudet 2015. Viitattu 18.2.2019. <https://sti.fi/luennot/files/SS280415.pdf>

Suokunnas, S. 2018. Virsivartti: Tietoa, tunnelmaa ja sanomaa virsistä. Tallinna: Printon, 309–310.

Tokuzen, Y. 2016. Martti Luther. Sanan varassa. Helsinki: Sley-Media Oy, 103.

Vainio, O-P. 2016. Luther. Helsinki: Kirjapaja, 191, 193.

Vapaavuori, H. 2004. Laulamisen ihanuus. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen ja P. Suikkanen (toim.) Helsinki: Edita, 27.

Vapaavuori, H. Suomalaiset virsikirjat. Viitattu 20.2.2019.

<http://notes.evl.fi/Virsikirja.nsf/745ff021168d4a8ac2256ff50049b96e/5b2e2f15e8d6c4d4c2256ffe004c5407?OpenDocument#Ensimmäinen%20suomalainen%20virsikirj>

Virsikirjan lisävihkotyön ohjausryhmä 2016. Esipuhe virsikirjan lisävihkoon. Viitattu 21.2.2019. <http://notes.evl.fi/Virsikirja.nsf/745FF021168D4A8AC2256FF50049B96E/45B7DC8CDDA6710CC2258003002D46B8?OpenDocument>

Hei! Olen kirkkomusiikin opiskelija Oulun ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyön aiheesta ”Virsikasvatus peruskoulun alakoulussa vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteiden mukaan: Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä”.

Toivon, että vastaat kysymyksiin mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti. Kyselyn mukana on palautuskuori, jossa on postimerkki ja palautusosoite valmiina.

Palauta kysely 31.1.2018 mennessä.

1. Onko sinulla kokemusta virsien laulattamisesta/laulamisesta? Minkälaisia?
2. Lauletaanko sinun uskontotunneillasi virsiä? Miksi?
3. Pidätkö virsien opettamista peruskoulussa tärkeänä? Miksi?
4. Minkälaisia mahdollisuuksia vuoden 2016 opetussuunnitelma antaa mielestäsi virsikasvatukseen?
5. Miten mielestäsi oppilaat suhtautuvat virsien laulamiseen?
6. Mikä merkitys mielestäsi virsillä on oppilaan kasvun kannalta?
7. Miten koet yhteistyön seurakunnan kanttorin kanssa virsilaulun oppimisen kannalta?

Kiitos vastauksistasi!

Hei! Olen kirkkomusiikin opiskelija Oulun ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyön aiheesta ”Virsikasvatus peruskoulun alakoulussa vuoden 2016 opetussuunnitelman mukaan: Näkökulmia virsilaulun opettamisen tarpeellisuudesta nykypäivänä”.

Toivon, että vastaat kysymyksiin mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti. Kyselyn mukana on palautuskuori, jossa on postimerkki ja palautusosoite valmiina.

Palauta kysely 31.1.2018 mennessä.

1. Onko sinulla kokemusta virsien laulattamisesta peruskoulussa? Minkälaisia? Kuvaile erilaisia tilanteita.
2. Miten mielestäsi oppilaat suhtautuvat virsien laulamiseen?
3. Pidätkö tärkeänä sitä, että kanttori opettaa virsiä alakoulun oppilaille? Perustele näkemyksesi.
4. Tiedätkö, onko seurakuntasi varhaisnuorisotyösuunnitelmassa mainintaa virsien laulattamisesta peruskoulussa?
5. Miten koet yhteistyön peruskoulun alakoulun opettajien kanssa virsilaulun näkökulmasta?

Kiitos vastauksistasi!

MITÄ	MITEN	KUKA	Käytettävä aika
Tervetuloa + Esittelyt	Työntekijät edessä Esittele Tuija viimeisenä!	Miia / Riina / Aulikki	5 min
Virsi 931 (Rukous on silta)	Juonto laulusta	Tuija (Pianosäestys: Salla/Jarkko)	
TEORIA	Ristinmerkki ym.	Miia / Riina / Aulikki	8 min
Virsi 941 (Vehnänjyvä nukkuu)	- Melodian oppiminen kaikulauluna - Rytmisoittimet, 4.säkeistöön lisäksi piano	Tuija Vastaajan roolissa kaikulaulussa Salla / Jarkko	12min
Johdattelu esirukoukseen Esirukous (Isä meidän)	(Huoneentaulut yms.) ← Jos aikaa jää	Miia / Riina / Aulikki	8 min
Virsi 919	2 krt laulu 2 krt laulu + tukiviittomat (Ei soittimia)	Tuija	7 min

1. Joskus sisimpäämme kasvaa ilon kukkamaa.
Kaikki on niin hyvin, että ihan naurattaa.
Silloin tuntuu, että rukouskin siivet saa.
Taivaan Isän luokse kiitoslaulu kohoaa.
Rukous on silta luokse Jumalan.
Rukous on polku luokse auttajan.
Rukous on lintu, joka lentää taivaaseen.
Rukous tuo rauhan sydämeen.

2. Joskus synkkä pelko hiipii hiljaa sydämeen.
Moni kantaa huoliansa aivan yksikseen.
Pimeyden läpi kulkee rukouksen tie.
Älä yksin pelkää, huolet Jumalalle vie.
Rukous on silta luokse Jumalan.
Rukous on polku luokse auttajan.
Rukous on lintu, joka lentää taivaaseen.
Rukous tuo rauhan sydämeen.

3. Älä turhaan luule, ettet osaa rukoilla.
Rukoukseen ei tarvitakaan paljon sanoja,
Taivaan Isä kuulee pienen huokauksenkin.
Tarpeesi Hän tietää sinuakin paremmin.
Rukous on silta luokse Jumalan.
Rukous on polku luokse auttajan.
Rukous on lintu, joka lentää taivaaseen.
Rukous tuo rauhan sydämeen.

Vehnänjyvä nukkuu alla paksun jään.

 Luojan käsky jälleen saa sen heräämään.

 Rakkaus vain luo meihin elämää.

 Aurinkomme loista! Rakkaus, meihin jää!

 Herra ristiin lyötiin, hautaan laskettiin.

 Hän on meiltä poissa, surren luultiin niin.

 Rakkaus voi nuo kuilut ylittää.

 Aurinkomme loista! Rakkaus, meihin jää!

Niin kuin siemen nukkui Herra alla maan,

  Kunnes ylös nousi kirkkaudessaan.

 Aurinko muu ei niin voi lämmittää!

 Aurinkomme loista! Rakkaus meihin jää!

  Kohta kevät koittaa. Silmu tietää sen.

   Nyt on aika luottaa juurten, siementen.

  Hetki kun lyö, puu kukkii, vihertää.

KAIKKI: Aurinkomme, loista! Rakkaus meihin jää!

Jeesus, Jeesus,
kuule rukoukseni.
Anna rauha sydämeeni,
halleluja.